

جغرافیای شرکتی خدمات حسابرسی کلانشهر تهران

علیرضا محمدی^{۱*}، مظفر صرافی^۲، جمیله توکلی نیا^۲

۱- دکترای جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی

۲- استادیار گروه جغرافیا، دانشکده علوم زمین، دانشگاه شهید بهشتی

پذیرش مقاله: ۱۳۹۰/۹/۲۷

تأیید نهایی مقاله: ۱۳۹۱/۳/۲۳

چکیده

در این مقاله، نخست جغرافیای شرکت‌های ارائه دهنده خدمات حسابرسی منعکس و سپس پیوند کارکردی و مکانی آنها با شبکه شهرهای جهانی مورد بررسی قرار گرفته است. هدف از این بررسی درک پیوندهای فراملی تهران بواسطه APS حسابرسی در شبکه شهرهای جهانی بوده است. جامعه آماری مقاله ۲۰۰ شرکت حسابرسی فعال در تهران و حجم نمونه شرکت بوده است که با استفاده از روش‌های اسنادی، میدانی مورد قرار گرفته‌اند. از نرم‌افزارهای ArcGIS 10.1 و SPSS برای تحلیل‌های فضایی و آماری استفاده شده است. در این پژوهش دریافته‌ایم که: ۱- شرکت‌های حسابرسی در بخش کانون خدمات شرکتی کلانشهر متمرکز شده‌اند و عوامل مکانی و کارکردی در مکان‌گزینی آنها موثر بوده‌اند. ۲- در بخش APS^۲ حسابرسی، تهران پیوند ضعیفی با شبکه شهری جهانی دارد. در نتیجه، تهران از نظر حضور این کارکردها در شبکه، "شهر جهانی" محسوب نمی‌شود.

واژه های کلیدی: شبکه شهرهای جهانی، خدمات پیشرفته تولید، اتصال شبکه‌ای جهانی، کلانشهر تهران، موسسات و شرکت‌های حسابرسی.

مقدمه

رشد جریان‌های سرمایه داری پیشرفته، ظهور انقلاب اطلاعاتی و به دنبال آن سرعت گرفتن دوره جدید جهانی شدن از دهه ۶۰ به این سو، کلانشهرهای کشورهای پیشرفته را ملزم به بازساخت کارکردی و فضایی‌اشان نمود. نیروهای سرمایه داری با استفاده از ICT به تعبیر مانوئل کاستلز^۱ فضای جریان‌ها را به فضای مکان‌ها پیوند داده است (کاستلز، ۱۳۸۵) و به زعم دیوید هاروی (۱۹۸۹) جهان در نتیجه فشردگی زمانی و مکانی، کوچک شده است و کرنگ (۱۹۹۹)، این فضا را در قالب شبکه‌های چندپیوندی و زنجیره ای با نگرش سیستمی (مورای، ۱۳۸۸) قابل تحلیل می‌داند. از سوی دیگر تبلور کارکردهای نوین اقتصادی و خدمات پیشرفته پشتیبان تولید، منجر به شکل‌گیری جغرافیای جدید شهری با پیوندهای کارکردی و مکانی شده است.

مسئله اصلی این است که تنها معدودی از شهرها در کشورهای کمتر توسعه یافته^۲ در این فرآیند موفق عمل نموده‌اند و یا به عنوان شهرهای دنباله‌رو^۳ به تلاش دست زده‌اند (Short and Yong, 1999). مسئله این است که با توجه به فرصت‌های جهانی شدن، نشانه‌های ضعیفی در مورد نقش آفرینی کلانشهر تهران از نظر کارکردهای APS در سطح فراملی وجود دارد و در نبود و عدم ارتقای این کارکردها، تهران جایگاه کم‌اهمیتی در شبکه شهرهای جهانی دارد (Short, 2004 و Bassens et al., 2011). تهران، تنها در بخش خدمات مالی سهمی در شبکه شهری منطقه‌ای و تا حدودی بین‌المللی داشته است (Bassens et al., 2009) که این انباشت

سرمایه خود ریشه در اقتصاد ملی و تاریخ اقتصادی کلانشهر دارد.

با توجه به اینکه جغرافیا و کارکرد هرکدام از خدمات APS با یکدیگر از نظر نوع پیوند، میزان پیوند و الگوهای فضایی تفاوت دارد، لذا بررسی هر کدام از آنها باید به صورت مجزایی صورت پذیرد و در این پژوهش بخش خدمات حسابرسی را برای بررسی انتخاب نموده‌ایم و این سئوالات مطرح است که الگوی فضایی و جغرافیای شرکتی "موسسات حسابرسی" در کلانشهر تهران چگونه است؟ آیا کلانشهر تهران از نظر کارکرد APS حسابرسی، شهر جهانی است؟ و این فرضیات مطرح است که ۱- جغرافیای "APS حسابرسی" تحت تأثیر تعیین‌کننده‌های مکانی همانند دسترسی به CBD و شبکه دسترسی در شهر بوده است؛ و ۲- به نظر می‌رسد در بخش خدمات حسابرسی، تهران جایگاه ضعیفی در شبکه شهری جهانی دارد.

اهمیت پژوهش، در فراگیر شدن اثرات انقلاب اطلاعاتی و الزام مطالعات کاربردی در حوزه "جغرافیای شرکتی" ایران و یافتن راهبردهایی برای برنامه‌ریزی کلانشهرها در این دوره است. همچنین "جغرافیای شرکتی خدمات پیشرفته"، خلاء اصلی در مطالعات جغرافیای اقتصادی نوین، در کشور است و انجام این پژوهش می‌تواند یکی دیگر از گام‌ها برای گشایش مطالعات در این حوزه برای استفاده در برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری اقتصاد و فضای شهری باشد. از این‌رو اهداف ذیل در این پژوهش، دنبال شده است:

- ۱- بررسی جغرافیای شرکتی و عوامل مکان‌گزینی موسسات حسابرسی در کلانشهر تهران؛
- ۲- بررسی جایگاه کلانشهر تهران از نظر کارکردهای خدمات حسابرسی؛

1 - Castells

2 - Less Developed Countries(LDCs)

3 - Wannabe Cities

به ۲۰۰ شرکت فعال در قلمرو پژوهش، مشخص و بر روی نقشه ۱:۲۰۰۰ تهران جهت انجام تحلیل های فضایی، در محیط ArcGIS10.1 پیاده شدند. در ادامه، با استفاده از روش کوکران (رابطه ۱ و ۲) ۴۰ شرکت معادل ۲۰ درصد از جامعه آماری، به عنوان حجم نمونه مشخص شده و جهت انجام پرسشنامه اقدام شده است (شکل ۱):
 علائم: ضریب اطمینان 95%، $p = q = 0.5$.
 $Z = 1.96$ ، مقدار خطای احتمالی اندازه گیری $(d) = 0.13$ در نظر گرفته شده است.
 در ادامه با تسهیم به نسبت نمونه‌ها در جامعه آماری به تفکیک هر منطقه شهرداری، از رابطه ۳ برای انجام پرسشنامه استفاده شده است:

$$n = \frac{Nz^2 pq}{Nd^2 + Z^2 pq} \quad \text{(رابطه ۲)}$$

$$\left(K = \frac{\text{جامعه آماری}}{\text{نمونه‌ها}} \right) \frac{1}{K} \quad \text{توالی انتخاب نمونه‌ها}$$

۳- درکی از وضعیت کلانشهر تهران در ارتباط با پیوندهای فراملی تهران به واسطه APS.

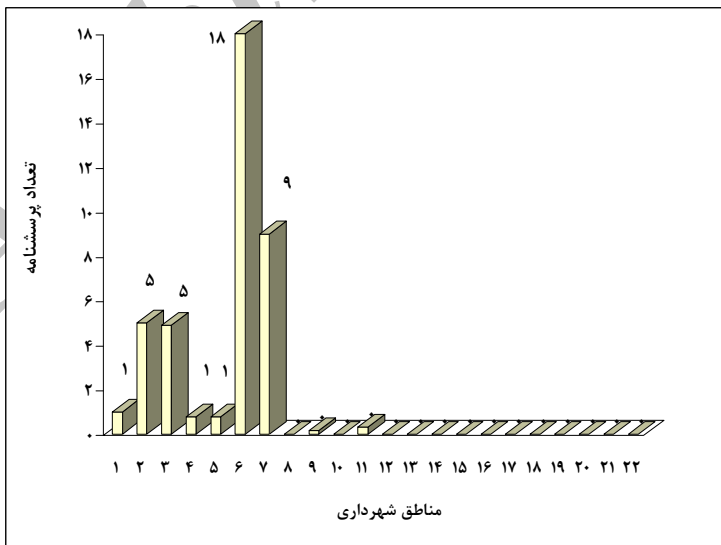
روش پژوهش

این پژوهش از نظر هدف کاربردی، و از نظر شیوه انجام، توصیفی-تحلیلی و روش جمع‌آوری داده‌ها، اسنادی و پیمایشی است. قلمرو جغرافیایی این پژوهش ۲۲ منطقه کلانشهر تهران و زمان انجام مطالعات میدانی طی سال‌های ۱۳۹۰-۱۳۹۱ بوده است. اطلاعات داده‌ای بیش از ۲۳۰ شرکت خدمات حسابرسی تهران از دفترچه‌های راهنما، و آدرس‌های پستی، اسناد انجمن حسابداران رسمی ایران استخراج شدند. در مرحله بعدی از درون کلیه شرکت‌های فعال، آدرس و اطلاعات مربوط

$$n = \frac{Z^2 pq}{d^2} \quad \text{(رابطه ۱)}$$

$$1 + \frac{1}{n} \left[\frac{Z^2 pq}{d^2} - 1 \right] + Z^2 pq$$

رابطه ۳

شکل ۱- فراوانی تعداد نمونه‌ها به تسهیم مناطق شهرداری تهران

ارتباطات شرکت‌ها، گسترده بودن حوزه مطالعه و سختی برقراری ارتباط با مدیران شرکت‌ها و مراجعه متعدد به آنها، از دشواری‌های انجام این

پراکنده بودن آدرس‌ها، نبود هیچ‌گونه اطلاعات شهری جامع در خصوص ویژگی‌های درونی و ارتباطات بیرونی و حتی مشخصاتی از اندازه و

ادامه متغیرهای زیر برای انجام پرسشگری تدوین شد (جدول ۱):

پژوهش بوده است. از این رو امکان بررسی نمونه های بیشتر در حد یک پژوهش دانشگاهی در این محدوده زمانی و اطلاعاتی مقدور نبوده است. در

جدول ۱- متغیره و مولفه های پژوهش

کارکردی - نهادی و ساختار شرکتی	مکانی - فضایی
اندازه موسسات- غالب مشتریان شرکت ها و محل	تقسیمات اداری و نوع شرکت (فرعی، اصلی)
روابط و حوزه نفوذ شرکت ها در سطح بین المللی	دوره شکل گیری
نحوه ارتباط با شرکت ها و نهادهای کشورهای خارجی	الگوی ساختمانی محل استقرار
دلایل همکاری و روابط خارجی	پراکنش فضایی و عوامل موثر بر انتخاب مکان فعلی
دلایل استفاده از ICT	گرایش های مکانی موسسات
مهمترین موانع ارتباط با کشورها، شهرها و شرکت های	موانع جابه جایی

پیشتر در توسعه ملی کشورها و سرآمد جذب فرصت های جهانی شدن می باشند (صرافی و همکاران، ۱۳۸۹). اما APS محصور به کلانشهرها نیست (Rocco, 2005 and Short, 2004). کلانشهر تهران با داشتن بیش از ۸ میلیون نفر تا سال ۲۰۱۲، از اهمیت و پیوند ضعیفی در شبکه شهری جهانی در یک دهه اخیر برخوردار بوده است. مطابق نظر بیوراستوک و همکاران، تهران در سال ۱۹۹۹، دارای کمترین شواهد پیوند جهانی از نظر شاخص های APS بوده و تنها نمود آن حضور شبکه مالی و بانکی در منطقه MENA (خاورمیانه - آفریقای شمالی) بوده است (Beaverstock et al., 1999a). شورت، شهر تهران را جزء سیاه چاله ها (شهرهایی با جمعیت زیاد و فاقد اقتصاد شهری پیشرفته و خارج از موقعیت شهرهای جهانی) و جزء "شهرهای مقاوم"^۲ در برابر جهانی شدن معرفی میکنند (Short, 2002, 2004 and Beaverstock et al., 1999a). پیتیر تیلور و همکاران در سال ۲۰۰۱، امتیاز ۰.۱۲۱ (بالاترین: عدد ۱) و رتبه ۲۰۳ را برای تهران محاسبه نمودند

در تحلیل های فضایی مکانی APS، از ابزارهای Spatial Analysis: ابزار تحلیل فضایی عوارض مکانی، Kernel Density: شدت تراکم نقطه ای در سطح، Select by Location: امکان تعیین ویژگی ها و روابط مکانی عوارض جغرافیایی، Point Density: تراکم عوارض نقطه ای در واحد سطح، IDW Interpolation: روش درونیابی چند متغیره^۱ جهت تعیین پوشش عوارض نقطه ای غیرمعلوم از طریق نقاط معلوم در مازول های تحلیل فضایی نرم افزار ArcGIS 10.1 استفاده شده است. پس از تکمیل پرسشنامه ها و انجام مصاحبه، داده های به دست آمده ضمن کدگذاری، در نرم افزار SPSS مورد پردازش قرار گرفته اند. از تحلیل واریانس در موارد لازم استفاده شده است و در ارائه نتایج، به جداول و نمودارهای نهایی اکتفا شده است.

بحث

جایگاه کلانشهر تهران در شبکه شهری جهانی
کلانشهرها با داشتن قابلیت ها و امکانات به عنوان

2 . Resistant City

1 - Inverse distance weighting (IDW)

خدمات حسابرسی

خدمات حسابرسی ارتباط مستقیم با اقتصاد جهانی و جریان‌های سرمایه دارند و پیش‌تاز پیوندهای شهری جهانی اند (Taylor and et al., 2002). در سال ۲۰۰۱، پیتز تیلور با مطالعه ۱۰۰ شرکت، شهرهای لندن، نیویورک، هنگ کنگ، توکیو، پاریس سنگاپور، شیکاگو، لس آنجلس، فرانکفورت و مادرید را ۱۰ شهر نخست در شبکه شهرهای جهانی در APS رتبه بندی نمود. آنها شهرهای آلفا در نخستین رده بندی شهرهای جهانی (GaWc بودند (Beavertock et al., 1999). تیلور از تکنیکی تحت عنوان GNC (Global Network Connectivity) که در رابطه ۴ خلاصه شده است، استفاده نمود:

رابطه ۴

$$GNCa = \sum_{i,j} Vaj \cdot Vij (a \neq i)$$

مطالعات تیلور در سال ۲۰۰۴ نشان داد، سه حوزه کلیدی آمریکا شمالی، اروپای غربی و آسیای اقیانوسیه از نظر GNC دارای بالاترین میزان می باشند (Taylor, 2004). اروپای غربی دارای بیشترین شهرهای جهانی و در بیشترین میزان ارتباطات بین شهری بود. منطقه آسیا اقیانوسیه روابط و پیوندهای بین شهری کمتر بود و تعداد شهرهای جهانی آن محدود به چند شهر بود (Taylor, 2004).

در سایر مناطق جهان، پیوندهای بین شهری در APS محدود به شهرهای جهانی و پایتخت‌ها بود. هنوز محدودیت‌های زیادی در جهانی شدن APS وجود دارد و بسیاری از شرکت‌های APS از محدویت‌های ملی خود بیرون نیامده‌اند و جهانی شدن در همه جا مشابه عمل نکرده است. لیکن تمام شهرهای مهم جهان گره‌هایی از شبکه‌های

که در مقایسه با شهری مثل دوی با رتبه ۵۴، ۱۴۹ بار رتبه پایین تری داشت (Taylor et al., 2004a, 2001a). استنلی^۱ تهران را به دلیل موقعیت استراتژیک، از مهمترین شهرهای منطقه منا در حوزه خدمات مالی می داند (Stanley, 2003) و بسنز^۲، درودر^۳ و ویتلاکس^۴ دیورانته^۵ تهران را دارای بیشترین پیوند شبکه‌ای از نظر خدمات مالی و بیمه بعد از شهر منامه (به تعبیر آنها: مکه خدمات مالی منطقه اسلامی) و یکی از ۸ شهر مهم منطقه منا با درجه پیوند شبکه ای بین ۰/۷۵-۰/۸۵ در اتصال آن با شهرهای منطقه اسلامی و اروپا می دانند. پیوند تهران به ترتیب اهمیت با شهرهای لندن، دبی، منامه، پاریس، استانبول، ابوظبی و مسقط بوده است. به نظر آنها، تهران می تواند نقش مهمی در ایجاد رابطه کشورهای منطقه منا با اقتصاد جهانی به ویژه در بخش بانکی و مالی و بیمه داشته باشد. (Bassens et al., 2009 And Devriendt et al., 2009).

مطالعات بسنز و دیگران در منطقه اسلامی حوزه خلیج فارس و منا، نشان داد که تفاوت‌های ساختاری در نظام بانکی و مالی "شیعه" و "شریعه" مانع از پیوندهای شبکه‌ای و بین شرکتی تهران با سایر شهرهای منطقه است و آن را در مسیری متفاوت حرکت می دهد (Bassens et al., 2011). این مقاله در پی نشان دادن جغرافیای بخش خدمات حسابرسی تهران و پیوندهای آن در شبکه شهرهای جهانی است.

پیوند شبکه ای جهانی شهرها در APS

- 1- B. Stanly
- 2- D. Bassens
- 3- B. Derudder
- 4- F. Witlox
- 5- Devriendt

نشده‌اند و اتصالات ضعیفی در شبکه‌ها دارند (Taylor, 2010). در نهایت در آخرین مطالعات، هانسن و همکاران وی در گروه GaWc نشان دادند که شهرهای آمریکایی لاتین، اروپای جنوبی و شرقی و آسیای اقیانوسیه پیوندهای بالای شبکه‌ای در GNC از نظر APS حسابرسی به دست آورده‌اند تهران هیچ‌گونه حضوری در شبکه نداشته است (Hanssens et al., 2010).

جغرافیای شرکتی خدمات حسابرسی

تا سال ۱۳۹۱ (جولای ۲۰۱۱) ۲۴۰ موسسه حسابرسی از کل ایران عضو جامعه حسابداران رسمی ایران، بودند. از این تعداد در حدود ۲۰۰ موسسه فعال آن در شهر تهران مستقر بودند و در حدود ۱۴۰۰ نفر به عنوان مدیر، حسابرس و کارشناس اصلی حسابرسی در این موسسات مشغول به کار بوده‌اند (جامعه حسابداران رسمی ایران، ۱۳۹۱). برای بررسی الگو و ویژگی‌های فضایی APS حسابرسی، متغیرهای زیر مورد استفاده قرار گرفته‌اند (جدول ۲):

دوره تأسیس، ساختمان و نوع موسسات: این بررسی نشان می‌دهد که ۱۰۰ درصد از موسسات حسابرسی، شعبه اصلی هستند و هیچ‌کدام نمایندگی یا شعبه خارجی ندارند و خود نیز شعبه شرکت‌های خارجی نیستند و ۹۰ درصد آنها در دوره ۱۳۹۰-۱۳۷۰، تأسیس شده‌اند. از این میزان، ۶۹.۲ درصد آن مربوط به دوره ۱۳۸۰-۱۳۹۰ می‌باشد. در تحلیل این موضوع باید به درک اهمیت تقاضا برای خدمات حسابرسی و رشد بخش خدمات تجاری، مالی و اداری در این دو

ملی‌اند. وی در سال ۲۰۰۴، نشان داد که از بین ۶ دسته از خدمات APS، میزان اتصال شهرها از نظر کارکرد حسابرسی (با نسبت درصد ۴۴) بیش از سایر APS است (Taylor, 2002a).

سه حوزه اروپای غربی، آمریکای شمالی و استرالیا دارای پیوندهای عمیق بوده و مناطق آسیای غربی و اروپای شرقی و آمریکای جنوبی در اهمیت بعدی در APS حسابرسی بودند. کشورهای آسیای جنوب شرقی در این شاخص دارای پیوندهای جهانی کمتری از متوسط GNC بودند (Taylor, 2004). نتایج بررسی دیگر تیلور در سال ۲۰۱۰ میلادی با استفاده از دو معیار «اندازه» و «عملکرد» شرکت‌ها در ۵۲۵ شهر جهان (Taylor, 2010) نشان داد شهرهای لندن، نیویورک، هنگ کنگ، سیدنی، سنگاپور، میلان، پاریس، پکن، بوینوس آیرس و کوآلامپور ۱۰ شهر نخست جهانی در APS حسابرسی بودند. او به این نتیجه رسید که زیر شبکه‌هایی از شهرها در ارتباط با این خدمات از جمله در کشورهای در حال توسعه وجود دارند. با وجود گذشت نزدیک که به چهار دهه از شروع جهانی شدن اقتصادی، تمامی شرکت‌های APS، جهانی

جدول ۲- متغیرهای بخش مکانی

دوره شکل‌گیری	آسایش و موقعیت محله
ساختمان محل استقرار	قیمت زمین و اجاره بهاء و مالیات
رابطه به مرکزیت اداری و تجاری شهر	نزدیکی به سایر شرکت‌ها
شبکه حمل و نقل و مترو	نزدیکی به شرکت‌های هم رشته
دسترسی به زیرساخت های IT و ICT	دسترسی به نیروی کار
فرهنگ	نزدیکی به سازمان‌های دولتی و دانشگاه‌ها
آب و هوا	امنیت و ایمنی محله و ساختمان

توافقی پیرسون و فی و کرامر همبستگی مثبت و نسبتا بالای بین دوره شکل گیری و نوع ساختمان های محل استقرار را نشان می دهد (جدول ۳ و ۴).

دهه در اقتصاد کشور اشاره نمود. ۹۷ درصد این موسسات در ساختمان های آپارتمانی (کاربری مختلط اداری، مسکونی و تجاری) و در سال های اخیر در ساختمان های بلند مرتبه اداری تجاری نوین مستقر شده اند. آزمون ضریب همبستگی

جدول ۳- سنجش همبستگی با آزمون توافقی پیرسون

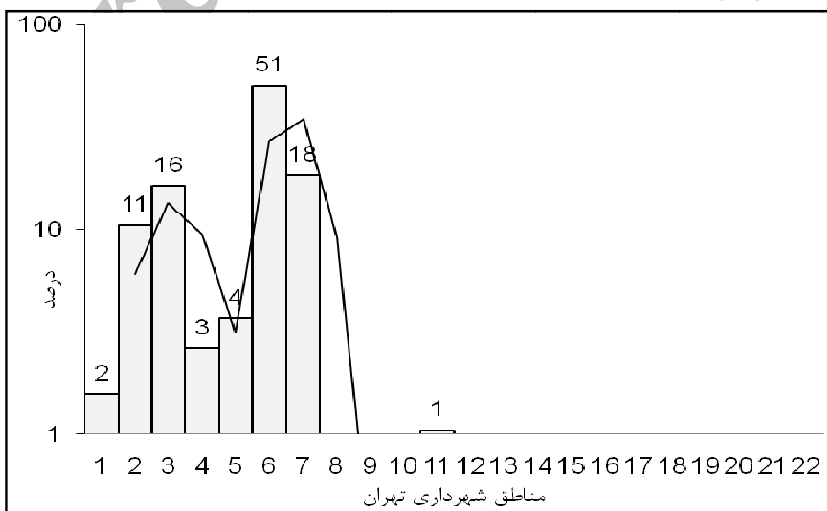
Approx. Sig.	Value		
.001	.617	Contingency Coefficient	Nominal by Nominal
	37	N of Valid Cases	

جدول ۴- آزمون شدت همبستگی ضرایب فی و کرامر

Approx. Sig.	Value		
.001	.783	Phi	Nominal by Nominal
.001	.554	Cramer's V	
	37	N of Valid Cases	

موسسه معادل ۱۸ درصد، منطقه ۳ با ۳۱ موسسه و ۱۶ درصد و منطقه ۲ با ۲۰ موسسه و ۱۱ درصد از کل موسسات، به ترتیب مناطق گرانیگاه موسسات حسابرسی در جغرافیای شرکتی کلانشهر تهران می باشند و سهم و اهمیت مناطق ۳ و ۲ در حال رشد سریع است (شکل ۲).

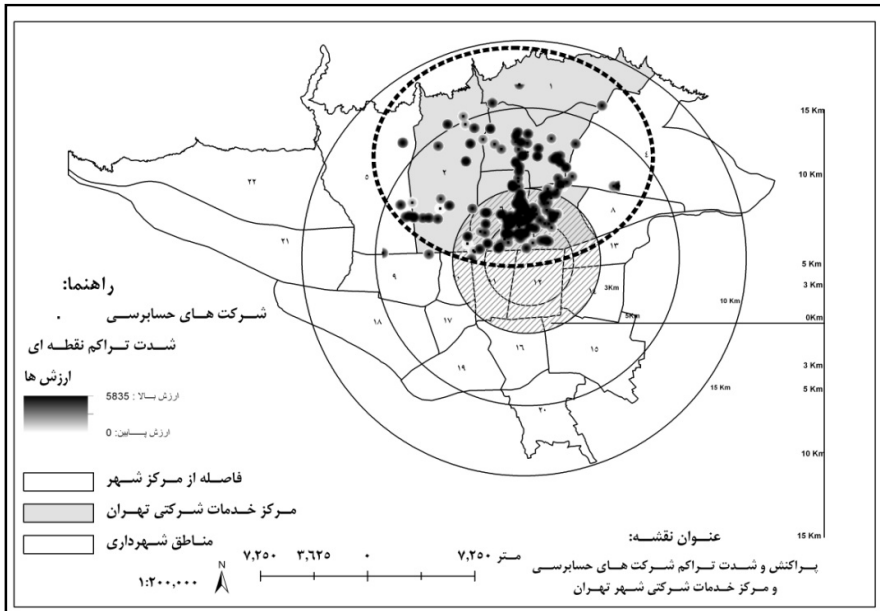
این موسسات ساختمان هایی با موقعیت مناسب جغرافیایی و با حداکثر امکانات شراکتی، یکجا و مناسب اداری و به ندرت ساختمان های ویلایی را جهت استقرار خود انتخاب نموده اند. محاسبه پراکنش موسسات در ArcGIS10.1 نیز، نشان داد که منطقه ۶ تهران با تمرکز ۹۶ موسسه معادل ۵۱ درصد کل موسسات، منطقه ۷ با ۳۵

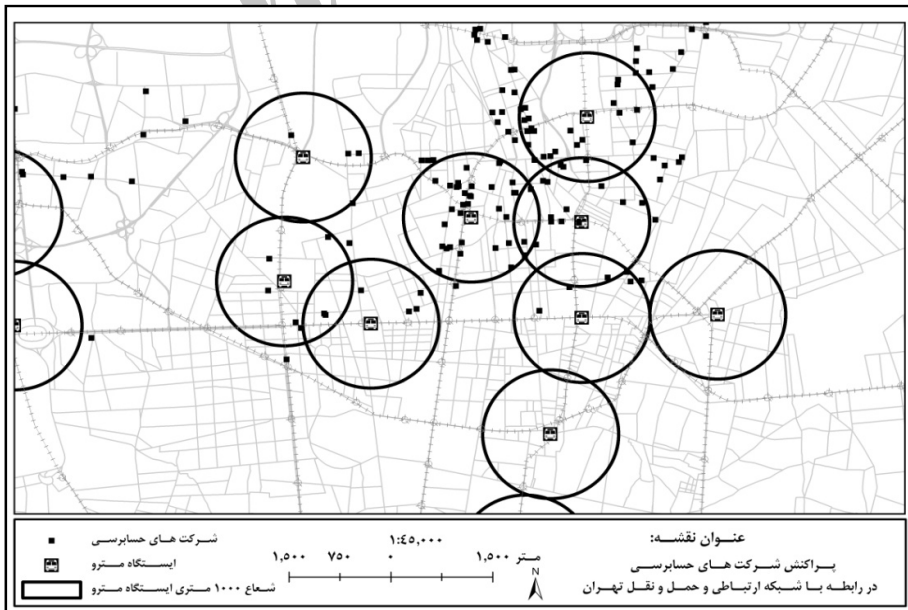
شکل ۲- درصد تمرکز تعداد موسسات حسابرسی مناطق ۲۲ گانه شهرداری تهران

همچنین با استفاده از روش Kernel Density در ArcGis10.1 که دامنه و شدت تمرکز نقاط در واحد سطح را می‌سنجد؛ تمرکز نقطه‌ای موسسات در ارتباط با مناطق شهرداری تهران در واحد سطح هکتار محاسبه شد. در این روش بنابر پیش فرض تقسیم استاندارد با ارزش ۲

(Standard Division)، در ArcGis10.1، برای نبود تراکم ارزش ۰ (رنگ سفید) و بالاترین تراکم مقدار ۵۸۳۴.۵۷ (رنگ تیره) در نظر گرفته شده است. مطابق نتایج، مناطق ۶، ۷، ۳، ۲ و ۱ به ترتیب بالاترین دامنه تراکم نقطه‌ای موسسات حسابرسی را دارند (شکل ۳).

شکل ۳- پراکنش، و شدت تراکم موسسات حسابرسی در مناطق شهرداری کلانشهر تهران

شکل ۴- موقعیت موسسات حسابرسی در ارتباط با شعاع ۱۰۰۰ متری ایستگاه‌های مترو و CBD تهران

مکان فعلی خود ذکر نموده اند. سایر عوامل از جمله زیرساخت‌های خدمات ICT (خدمات کامپیوتری و پست)، نیروی متخصص، فرودگاه، هتل‌ها، ایمنی و امنیت فضا از اهمیت کمتری برای انتخاب مکان داشته‌اند. با توجه به اینکه اغلب این موسسات در حد بین‌المللی نمی‌باشند، لذا دسترسی به زیرساخت ICT، فرودگاه‌ها، هتل‌ها و مراکز خدماتی یا سفارتخانه‌ها اهمیتی برایشان نداشته است (جدول ۵).

جدول ۵ - واریانس متغیرهای موثر بر انتخاب مکان فعلی موسسات حسابرسی

Variance	متغیرها	Variance	متغیرها
.254	نزدیکی به مرکز تجاری شهر	.097	امنیت و ایمنی محلات
.154	دسترسی به شبکه حمل و نقل	.075	دوری و نزدیکی به شرکت‌ها
.137	موقعیت منطقه	.051	دسترسی به نیروی متخصص
.117	دسترسی مشتری	.051	دوری و نزدیکی از ادارات و نهادهای دولتی
.097	هزینه اجاره و خرید املاک	.000	دوری و نزدیکی به فرودگاه‌ها
.097	زیرساخت‌های IT and ICT	.154	سایر موارد
-	-	38	Valid N (listwise)

گرایشات و موانع حرکات مکانی: موسسات حسابرسی تمایل به فعالیت در کدام یک از مناطق شهرداری تهران دارند؟ در پاسخ به این سؤال، ۵۰ درصد از موسسات مناطق ۱ تا ۵ (به ویژه مناطق ۱ و ۲) و ۲۹.۴۱ درصد هم در مناطق ۶ و ۷ شهرداری به فعالیت آتی تمایل دارند. سایر مناطق از اهمیت کمتری برای فعالیت آتی این موسسات برخوردارند. بیش از ۹۱ درصد از نمونه‌ها، بالا بودن هزینه اجاره مکان، دوری از مرکزیت شهری، مشکل دسترسی به حمل و نقل عمومی و مشکل دسترسی به مشتریان و بازار کار مانعی برای تغییر مکان فعلی و جابه‌جایی به مناطق منتخب خود اعلام نموده‌اند. در این پژوهش به این مهم دست یافتیم که خدمات حسابرسی در کنار سایر خدمات شرکتی، کانونی را با عنوان کانون خدمات شرکتی کلانشهر به وجود آورده‌اند

دسترسی و ارتباط با CBD: از ۴۰ نمونه بررسی شده در مجموع پاسخ‌ها، در حدود ۶۳ درصد از نمونه‌ها، دسترسی به تسهیلات حمل و نقل عمومی، مجاورت با مرکز تجاری شهر، ۱۴ درصد اجاره بها و موقعیت منطقه، ۱۰ درصد نزدیکی به ادارات و نهادهای دولتی و شرکت‌ها و ۱۳ درصد هم سایر موارد از جمله طرح ترافیک، یک‌طرفه شدن خیابان‌ها، سهولت رفت و آمد و موقعیت ساختمان‌ها را از دیگر دلایل انتخاب

در ادامه با تحلیل‌های فضایی مشخص گردید که تعداد ۱۲۰ موسسه، معادل ۶۰ درصد از موسسات حسابرسی در درون محدوده‌ای با شعاع ۵ کیلومتری (شامل میدان ولیعصر، م. انقلاب، م. ونک، م. امام حسین، م. خراسان) که مرکز اصلی ادارات و نهادهای دولتی و شهری است، و تعداد ۵۰ موسسه معادل ۲۵ درصد از کل موسسات، در درون محدوده‌ای به شعاع ۳ کیلومتری؛ از CBD شهر تهران مستقرند. مهمتر از آن، ۱۹۰ موسسه از ۲۰۰ موسسه، معادل ۹۵ درصد درصد از کل، در فاصله ۵۰۰ متری از خیابان‌های شریانی درجه ۱ قرار گرفته‌اند. در نتیجه فرضیه‌ای که بر تعیین کننده‌های جغرافیایی و مکانی و دسترسی تأکید داشت با توجه به اهمیت مکانی هر کدام از متغیرها، اثبات می‌شود.

جهانی

جهت بررسی کارکرد شرکت‌ها و پیوندهای شبکه ای تهران در بخش خدمات حسابرسی، متغیرهای زیر بررسی شده اند (جدول ۶).

و در آن متراکم شده‌اند. این کانون گرانیگاه اقتصاد بخش خدمات پیشرفته تهران است (شکل ۳).

کارکرد شرکت‌ها و پیوندهای شبکه‌ای شهری

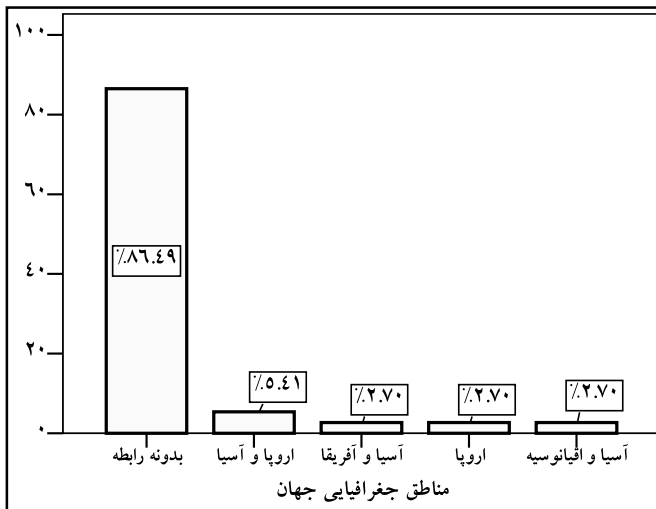
جدول ۶- متغیرهای بخش کارکردی

اندازهٔ موسسات	نحوهٔ ارتباط با شرکت‌ها و نهادهای کشورهای خارجی
غالب مشتریان شرکت‌ها	دلایل همکاری و روابط خارجی
محل استقرار مشتریان غالب	مناطق جغرافیایی جهانی مرتبط با تهران
دلایل استفاده از ICT	مهمترین شهرهایی که شرکت‌ها با آن ارتباط دارند
روابط و حوزه نفوذ شرکت‌ها در سطح بین المللی	مهمترین موانع ارتباط با کشورها، شهرها و شرکت‌های خارجی

موسسات حسابرسی در شهر تهران و شهرهای اطراف تهران و ۱۶ درصد باقی هم در سایر بخش های ایران مستقرند و ۴ درصد هم در خارج از کشور مستقرند. بنابراین این موسسات به مشتریان داخلی متکی اند.

کارکرد و روابط فراملی: بررسی ما نشان می دهد که از نظر کارکردهای فراملی در نمونه‌های مطالعه شده، بیش از ۸۶ درصد از موسسات حسابرسی تهران روابط "بین المللی و خارجی" ندارند و خدماتی بین المللی هم ارائه نمی دهند. اما از بین موسساتی که روابط بین المللی دارند، ۱۲.۱۶ درصد رابطه اشان با کشورهای اروپایی و آسیایی (آسیای شرقی و خاورمیانه) و ۱.۳۵ درصد باقی هم با کشورهای آفریقایی بوده است. جایگاه کشورهای آمریکای شمالی و جنوبی و آسیای شرقی (ژاپن) در این رابطه خالی است (شکل ۵).

اندازهٔ موسسات، غالب مشتریان و محل استقرار آنها: مطابق نتایج، بیش از ۵۱ درصد از موسسات دارای کارکنانی بیش از ۲۵ نفراند و در مجموع در حدود ۸۰ درصد آنها بیش از ۱۶ نفرکارکن دارند و جزء شرکت‌های خدماتی متوسط اندازه می باشند. همچنین ۷۱ درصد مشتریان این موسسات شرکت‌ها و تولید کنندگان بخش خصوصی داخلی، ۲۵ درصد ادارات و نهادهای دولتی ایرانی و تنها ۴ درصد را شرکت‌ها و موسسات خارجی تشکیل می داده اند که به دلیل فعالیت در ایران از این موسسات خدمات می گیرند. برای مثال شرکت دایارایان نماینده شرکت بین المللی هفتمین موسسه خدمات مالی و حسابرسی مستقل در جهان (RSM International) در ایران می باشد که نام آن در لیست کتابچهٔ دایرکتوری بین المللی (International Directory 2010) ۲۰۱۰ آمده است. در مجموع بیش از ۸۰ درصد مشتریان

شکل ۵- نمودار مناطق جغرافیایی دارای روابط با موسسات حسابرسی تهران به نسبت نمونه‌ها

است. ۵۰ درصد موسسات مرتبط، به عنوان نماینده و کارگزار شرکت‌های خارجی، ۲۵ درصد دیگر هم به دلیل تبادل تجارب، مشاوره و یا گرفتن خدمات تخصصی با موسسات و شرکت‌های هم‌رشته خارجی در ارتباط هستند. در خصوص دلایل عدم ارتباط ۵۰ درصد (۲۷ موسسه) نبود نیاز به ارتباطات خارجی، ۷.۶۹ درصد قوانین و مقررات داخلی و خارجی و ۳۹ درصد باقی مانده هم سایر دلایل مانند تحریم‌های خارجی، شرایط سیاسی و نبود شرایط مناسب روابط خارجی ایران در بخش اقتصادی، تبلیغات سوء علیه ایران و دیگر مسائل مربوط به سیاست‌های خارجی را مانع اصلی عدم پیوند برشمرده اند.

به طور خلاصه از بین حدود ۲۰۰ موسسه حسابرسی، حدود ۳۰ موسسه ماهیت واقعی یک موسسه را دارند. از این تعداد تنها به تعداد انگشتان یک دست روابط بین‌المللی دارند و از میان این تعداد کم، فقط ۱ یا ۲ موسسه عضوی از موسسات بین‌المللی به شمار می‌روند و خود خدمات دهنده به آنها هستند (جدول ۷).

پیوند با شهرهای جهانی: بیش از ۸۶ درصد از موسسات حسابرسی رابطه‌ای با شهرهای جهانی که توسط GaWC ۲۰۱۰ رتبه بندی شده اند ندارند. تنها ۱۰.۸۱ درصد از موسساتی که با شهرهای جهانی ارتباط دارند، با شهرهای لندن (با ۳ پاسخ)، دبی (با دو پاسخ خارج از لیست GaWC)، پاریس، مادرید و سئول (هرکدام با ۱ پاسخ) ارتباط دارند. این موسسات با دیگر شهرهای جهانی مانند توکیو، نیویورک، هنگ کنگ، سنگاپور، سیدنی، میلان، شانگهای، پکن و مسکو نداشته اند. ۲.۷۰ درصد باقی هم با سایر شهرها مانند استانبول، منامه، ابوظبی و غیره در خارج از ایران ارتباط پراکنده کاری داشته اند. این پیوند در اهمیت نخست با شهرهای لندن و دبی بوده است.

بیش از ۸۱ درصد ارتباطات این موسسات از طریق شرکت‌های ایرانی مستقل و یا نمایندگی و کارگزاری شرکت‌های خارجی، ۱۲.۵ درصد به صورت مستقیم با موسسات و شرکت‌های خارجی و تنها ۶.۲۵ درصد از طریق IT رابطه دارند. در نتیجه بیشتر پیوندها چهره به چهره و مکان محور

جدول ۷- خلاصه نتایج بررسی APS حسابرسی در کلانشهر تهران

متغیر	دوره شکل گیری	الگوی ساختمان	تقسیمات اداری موسسه	پراکنش فضایی	عوامل مکان گزینی	گرایش مکانی	موانع جابه جایی
وضعیت	۱۳۹۰-۱۳۸۱	آپارتمانی	اصلی	CBD به سمت حومه‌های شمالی	CBD، حمل و نقل، نهادهای اقتصادی	مناطق ۱ و ۲ شهرداری	اجاره بها- دسترسی
متغیر	تعداد کارکنان موسسات	غالب مشتریان	غالب محلات استقرار مشتریان	الگوی ارتباط با مشتریان	دلیل ارتباط با موسسات هم‌رشته	دلایل استفاده از IT	سطح ارتباطات بین المللی
وضعیت	بالای ۲۵ نفر	شرکتها و تولیدکنندگان ایرانی	تهران و شهرهای پیرامون	روابط شخصی و قراردادی	مشاوره و تبادل تجارب و ارائه خدمات	روابط با اشخاص و شرکت ها و استفاده متفرقه	بسیار ضعیف

نتیجه‌گیری

نهادهای دولتی مهم بوده است. این موسسات به استقرار در مناطق شمالی شهر از جمله مناطق ۱ و ۲ و ۳ گرایش بیشتری دارند. ولی بیش از ۹۰ درصد آنها مسئله اجاره بهای املاک، مشکل دسترسی به سایر نقاط شهر، نامناسب بودن شبکه حمل و نقل، دور شدن از مرکزیت شهری و در نهایت دور شدن از فضای جغرافیایی گسترده خدمات شرکتی را، مانعی برای مکان‌گزینی در این مناطق ذکر نموده‌اند. بیش از ۹۶ درصد از مشتریان این موسسات ایرانی بوده که و ۷۱ درصد آنها در شهر تهران و شهرهای پیرامون آن و ۲۵ درصد در سایر شهرهای کشور مستقر بوده‌اند. فقط ۴ درصد از آنها موسسات خارجی بوده‌اند که به صورت غیرمستقیم و از طریق کارگزاری و یا به صورت نمایندگی تبادل و ارتباط داشته‌اند. از نظر روابط و کارکردهای فراملی (فرا-مرزی)، بیش از ۸۶ درصد از موسسات حسابرسی تهران روابط "بین‌المللی و خارجی" نداشته و ۱۴ درصد

شروع فعالیت موسسات حسابرسی در ایران به دهه ۴۰ ه. ش و حتی پیش از آن بر می‌گردد. لیکن دهه ۱۳۹۰-۱۳۸۱ که همزمان با شتاب گرفتن جهانی شدن اقتصادی و رشد اقتصاد شهری پسا-صنعتی است، تهران شاهد شکل‌گیری سریع این موسسات بوده است. آنها، ساختمان‌های آپارتمانی و اداری-تجاری را با امکانات شراکتی بالا، برای خود انتخاب نموده‌اند. از نظر نهادی و تقسیمات اداری، غالباً، موسسه اصلی با کارمندانی بیش از ۱۶ نفر بوده‌اند. نقطه ثقل و گرانیگاه اصلی آنها، به ترتیب مناطق ۶، ۷، ۳ و ۲ بوده‌اند و حدود ۶۰ درصد آنها در درون محدوده مرکز اداری - تجاری شهر تهران مستقر بوده‌اند. در انتخاب این مناطق دسترسی و حمل و نقل، مجاورت به CBD با مزیت‌های نسبی و مطلق، صرفه‌های در مقیاس، اجاره بها و موقعیت محله و دوری و نزدیکی به سایر شرکتها و ادارات و

ضعیف‌ترین پیوند را با شبکه دارد و از این منظر شهر جهانی محسوب نمی‌شود. با وجود اهمیت خدمات حسابرسی و پیشتازی آن در اقتصاد خدمات پیشرفته جهانی، خدمات حسابرسی تهران، پیوند سستی با شبکه‌های اقتصادی فراملی دارد و از این حیث محدود به خدمات در سطح محلی و ملی است.

سپاس‌گزاری

این مقاله، بخشی از رساله دکتری در رشته جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری در دانشگاه شهید بهشتی تهران است که با حمایت مادی و معنوی مرکز مطالعات و برنامه‌ریزی شهری تهران انجام شده است. لذا از آن مرکز سپاس‌گزاری می‌شود.

ماه، ص ۷۷-۵۲.

مورای، و.ا.، ۱۳۸۸. جغرافیای جهانی شدن، ترجمه جعفر جوان و عبدالله عبدالهی، نشر چاپار، ۴۷۸ ص.

محمدی، ع.، ۱۳۹۰. تحلیل فضایی خدمات پیشرفته پشتیبان تولید (APS) با تأکید بر نقش فراملی کلانشهر تهران. رساله دکتری، دانشگاه شهید بهشتی، دانشکده علوم زمین، کتابخانه دانشکده علوم زمین. ۲۹۷ ص.

the World City Network. Cities, v. 22, p.255-265.

-Daniels, P., 1993. Service Industries in the World Economy. Blackwell, London, 232 p.

-Devriendt, L., Boulton, A., Brunn, S., Derudder, B., and Witlox, F., 2009. Major Cities in the Information World: Monitoring Cyberspace in Real-Time,

موسساتی که اعلام داشته اند ارتباطات خارجی دارند، از میان شهرهای جهانی به ترتیب اهمیت با لندن، دبی، پاریس، مادرید و سئول ارتباط برقرار کرده اند. بنابر نظر بیش از ۸۰ درصد موسسات؛ تحریم‌ها علیه ایران در دو دهه اخیر، بر نحوه ارتباطات این موسسات تأثیر گذاشته است. از بین ۲۰۰ موسسه تنها ۱ موسسه عضو یکی از موسسات جهانی حسابرسی (RMS International) بوده است.

نهایت دو نتیجه کلیدی این پژوهش در پاسخ به سئوالات و فرضیات مقاله عبارتند از: ۱- موسسات حسابرسی، بخشی از APS می‌باشند که در کانون خدمات شرکتی کلانشهر تهران متمرکز شده‌اند. عوامل مکانی و کارکردی در مکان‌گزینی آنها موثر بوده‌اند. ۲- از نظر پیوند با شبکه شهرهای جهانی در بخش حسابرسی، تهران

منابع

-کاستلز، م.، ۱۳۸۵. عصر اطلاعات: اقتصاد، جامعه و فرهنگ؛ ظهور جامعه شبکه ای. (جلد ۱)، ترجمه: احد علیقلیان و افشین خاکباز، تهران، چاپ پنجم، انتشارات طرح نو، ۶۳۶ ص.

-صرافی، م.، محمدی، ع.، ۱۳۸۹. الزامات مدیریت مناطق کلانشهری در فرآیند جهانی شدن؛ با تأکید بر منطقه کلانشهری تهران، مجموعه مقالات نخستین کنفرانس بین‌المللی مدیریت شهری با رویکرد توسعه پایدار، ۱۷ و ۱۸ خرداد

-Bassens, D., Derudder, B., and Witlox, F., 2011. Setting 'Other' Standards: On the Role, Power and Spatialities of Interlocking Shari'a Boards in Islamic Financial Services, Geoforum, v. 42(1), p. 94-103.

-Bassens, D., Derudder, B., and Witlox, F., 2009. Searching for the Mecca of Finance: Islamic Financial Services and

- Short, J., 2002. Cities and Globalization. GaWC Annual Lecture 2002 , **GaWC Annual Lecture**, v.22, p.43-51.
- Short, J., and Kim, Y., 1999. Globalization and the City. Essex: Longman, 277 p.
- Stanley, B., 2003. Going Global" and Wannabe World Cities: (Re) conceptualizing Regionalism in the Middle East, *Progress in Human Geography*, v.27(1), p.25-44.
- Taylor, P.J., 2001a. West Asian/North African Cities in the World City Network: A Global Analysis of Dependence, Integration and Autonomy, ***Geography***, v.89(2), p.145-151.
- Taylor, P. J., 2004. World City Network: a Global Urban Analysis. Routledge, London, 354 p.
- Taylor, P.J., 2010a. Advanced Producer Service Centers in the World Economy, *GaWC Research Bulletin* 418.
- Walker, R., 1989. A requiem for Corporate geography: new Directions in industrial organization, the production of palace and uneven development. *Geography Anoual*, v. 71 (1), p. 43-68.
- type: misc (other); publication status [GaWC Research Bulletin](#), N. 308.
- Hanssens, H., Derudder, B., Taylor, P.J., Hoyler, M., Ni, P., Huang, J., Yang, X., and Witlox, F., 2010. The Changing Geography of Globalized Service Provision, 2000-2008, *Eurasian Geography and Economics*, v. 51 (3), p. 385-401.
- Beaverstock, J.V., Smith, R.G., and Taylor, P.J., 1999a. A Roster of World Cities, *Cities*, v.16, p. 445-458.
- Rocco, R., 2005. The New Geography of Urban Centralities, 41st ISoCaRP Congress 2005.
- Sassen, S., 1994. "Cities in World Economy". Thousand Oaks, CA: Pine Forge, 157 p.
- Sassen, S., 2000b. 'Global City "The global city: strategic site/new frontier" , *American Studies*, v.41, p. 79-95.
- Short, J.R., 2004. Black Holes and Loose Connections in the Global Urban Network, *The Professional Geographer*, v. 56 (2), p. 295-302.

Archive